

Obsah

Úvod	7
Hromadná doprava	13
Čeština	19
Vzdělání	27
Humor	35
Zdravotnictví	43
Koničky	51
Karel IV.	63
Věda a vynálezy	73
Podnikání	89
Masaryk	101
Hrdinky	113
Hrdinové	125
První republika	127
Havel	137
Pomoc	151
Příroda	161
Bezpečnost	169
Malý velký národ	179
Srdce Evropy	183
Finance	191
Právní systém	197
Země turistická	205
Rodina	211
Ostatní	219
Seznam zdrojů	223

Úvod

Každý den slyšíme, co všechno je v České republice špatně. A bezesporu toho hodně špatně je. Ostatně stěžovat si je normální a rozhodně tím nijak nevybočujeme oproti ostatním národům. Ale pojďme se pro jednou na Česko podívat jinak. Jako na zemi, která má nespočet úžasných kvalit. Jako na zemi, která se umísťuje v horních pozicích žebříčků prakticky ve všech statistikách kvality života.¹ Jako na zemi, kam se naši, kteří vylétnou z české kotliny, vrací a často unisono zmiňují, že s rodinou by nikde jinde žít nechtěli.

Dejte mi příležitost přesvědčovat vás, že život v České republice je v současné době jeden z nejlepších z celého světa. Může se to zdát jako odvážné, pro někoho až šílené tvrzení. Jsme zvyklí spíše slyšet, co všechno je v Česku špatně, co se hroutí anebo se zhroutí, pokud nepodnikneme nutné reformy.

Z pohledu uvnitř si svět často malujeme jako krásné, skvělé a fungující místo. Až delší pobyt jinde však odkryje unikátní vlastnosti České republiky. A právě tuto unikátnost postupně rozebereme v jednotlivých kapitolách knihy.

Mohli bychom říci, že Čechů je 0,14 % světové populace a tvoříme pouze 0,3 % celosvětového HDP.² Nebo se

Žijeme v nejlepší době lidstva a my v deseti procentech těch nejbohatších.

na to můžeme podívat jinak a říci, že jsme devátý největší³ národ v Evropské unii a že jsme po vypuknutí války na Ukrajině darovali na pomoc v absolutních číslech jedni z nejvíc z celého světa.⁴

Je možné, že jednoho dne budeme na současné období vzpomínat jako nejlepší období České republiky. Pokud dnes vyjedeme západním směrem, možná si v leckterém městě řekneme „hezká architektura, ale potřebovalo by to opravit“. Když se dnes projedeme Českou republikou, ukáže se nejen krásná země, ale především země, do které natekly stamiliardy⁵ z Evropské unie.

Už nemůžeme říkat, že doháníme západ. Po třiceti letech od revoluce na západě jsme – jsme součástí západu. Otázka je, jak s tím dále naložíme. Jsme otevřená pluralitní demokracie. Máme nepopulistickou vládu a ve světě respektovaného prezidenta. Dodejme, že ještě před pár měsíci se obojí zdálo jako velmi nepravděpodobné. Tento text je tedy testamentem roku 2024, protože je

velmi pravděpodobné, že po dalších parlamentních volbách to tak již nebude.

Žijeme v nejlepší době lidstva a my v deseti procentech těch nejbohatších.⁶ To je slušný základ si nestěžovat a být vděčný, ne? Nebo si toho alespoň být vědomi a občas to zmínit před dětmi.

Mým záměrem není vykreslit Česko jako ráj na zemi. Na spoustu faktů a statistik se dá dívat z různých pohledů a třeba právě vám vyjdou některá porovnání pro nás výrazně hůře. Na co se snažím poukázat, je unikátní kombinace faktorů teď a v tuto chvíli.

Přestože jsem se snažil, aby veškerá data byla odzdrojovaná, nejde o vědecký text, ale text popularizační. Snažili jsme se – zdrojů máme přes 350.

Kniha obsahuje 24 kapitol, přičemž každá z nich poukazuje na jednu část naší národní historie či identity. Některé kapitoly mají hodně čísel a statistik, jako například Finance a Bezpečnost. Jiné jsou faktičtější – shrnují vlastnosti nebo vytváří přehled (Věda a vynálezy). Poslední kategorie vyzdvihuje historické souvislosti a upozorňuje na výrazné okamžiky našich dějin.

Knihu nemusíte číst jako celek od začátku do konce. Nadpisy a obrázky by vám měly pomoci knihou jen tak listovat, a až vás něco zaujme, tak se začíst.

Čeština

Čeština má velmi košatou slovní zásobu a umožňuje nám se bohatě vyjádřit.

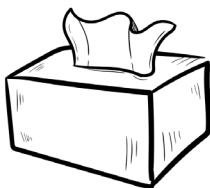
Čeština je 83. nejpoužívanější jazyk na světě.¹³ Nepřekvapivě česky mluví okolo 13 milionů lidí. Z více než 7 000 existujících jazyků je to slušné, ne?¹⁴ Zajímavé je srovnání podle bohatosti slovní zásoby. Neexistuje totiž žádný přesný způsob měření, vždy jde o odhady, nejčastěji podle starých slovníků. Autoritativním zdrojem by mohl být výzkum společnosti Ethnologue: Languages of the World, 23. vydání (2023), podle něhož má čeština 600–800 tisíc slov, což ji řadí na 11. až 13. místo na světě.¹⁵

Mluvit česky neznamena mít výhodu mezinárodně. Naopak, komunikačně jsou jistě výhodnější jazyky. Co nám ale náš jazyk zajišťuje, je velmi bohatá slovní zásoba a práce se slovy. Můžeme je přetvářet, dodělávat a vytvářet spoustu novotvarů. Celkově nám jazyk umožňuje se bohatě, kreativně a košatě dorozumívat. A to jistě národu prospívá.

Ze slov, která nejde přeložit z češtiny do angličtiny, se proslavila hned dvě: „lítost“ a „prozvonit“. Lítost díky Kunderovým dílům, ve kterých kromě čistého smutku zahrnuje určitý nevyjádřitelný druh trápení. Prozvonit díky svému kurióznímu účelu. Angličtina si vypomáhá slovesy „miss-call“ nebo „page“. Na webu Eunoia.cz, který funguje jako jakýsi vyhledávač překladatelských oříšků, se kromě „lítosti“ a „prozvánění“ vyskytuje vybafnout, které je zde definováno jako „to jump out and say boo“, a také „nehrotit to“, což je definováno jako „a choice not to stress about something“. Překladatelům dává často zbrat také česká „pohoda“ a všechny její odvozeniny jako „pohodový“, „na pohodu“, „v pohodě“ atd.¹⁶

Mezi nejdelšími českými slovy dominují superlativy přídavných jmen, jako je „nejneobhospodařovatelnější“, „nejnevykrystalizovatelnější“, „nejnerestrukturalizovatelnější“, „nejnezpravděpodobnostňovatelnější“ a nejnovější rekord „nejzdevětadevadesáteronásobitelnější“.¹⁷ Za nejdelší česká slova složená pouze ze souhlásek jsou považována „čtvrtsmršť“ a „čtvrtčtvrť“. Nejdelší česká věta, kterou se kdy podařilo sestavit jen ze souhlásek, byla: „Blb vlk pln žbrnd zdrhl hrd z mlh Brd skrz vrch Smrk v čtvrt srn Krč“. Nejdelší české palindromy, tedy slova, která znějí stejně i pozpátku, jsou krásná: „nepochopen“, „nepotopen“, „nezasazen“, „nezařazen“.

Nosočistoplenka

klapkobřinkostroj

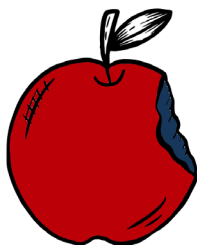

Během obrození se asi poprvé ukázala česká schopnost si s jazykem hrát. Abychom se co nejuvíce vymezovali vůči němčině, vznikala slova jako „nosočistoplena“ coby kapesník nebo „klapkobřinkostroj“, protože „klavír“ neznělo dost česky.¹⁸

Český jazyk je západoslovanský jazyk, který patří do skupiny slovanských jazyků a indoevropské jazykové rodiny. Historie češtiny se obvykle dělí do několika období. Prvním z nich je staročeština, jež existovala od 9. do 11. století, následovaná obdobím středočeštiny, které trvalo až do konce 14. století. Moderní český jazyk, jak jej známe dnes, se začal formovat v době národního obrození v 19. století, kdy došlo k oživení češtiny a jejímu prosazení jako literárního a úředního jazyka.

Čeština má bohatou morfologii, což znamená, že se význam slov mění pomocí přípon a koncovek. Sedm (nudných) pádů má krásná jména: nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokál a instrumentál. Dále čeština rozlišuje tři rody: mužský, ženský a střední, a má bohatý systém časů a slovesných tvarů a dvě čísla! Zkrátka čeština je známá svou schopností vytvářet nová slova a hrát si s významy slov prostřednictvím slovních her, idiomů a metafor.

Čeština také využívá diakritická znaménka, jako jsou háčky a čárky, které mění výslovnost písmen. Výskyt písmena Ř je nejspolehlivějším důkazem, že se jedná o český text. České Ř se objevilo už ve 13. století a jeho vznik má několik možných vysvětlení. Jedním z nich je vývoj z písmena R, po kterém kdysi v praslovanštině následovala změkčovací hláska b, jež se později začala zapisovat jako apostrof. A z něj se posléze vyvinul háček: z mor'ě se stalo moře, ze tr'í vzniklo tři atd.

Jan Werich: „Čeština je krásná řeč. Ona má obrovskou plejádu slov pro obyčejný věci. Třeba kulatoučké jablíčko. To neřeknete jinou řečí. Angličan musí říct ‚a litte round apple‘, malé kulaté jablko... Tomu přece chybí barva i vůně.“

Česká slova ve světě

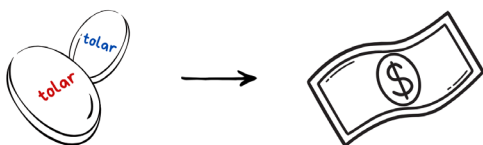
Angličtina díky češtině například poznala hachek, tedy háček jako diakritické znaménko, nebo „tunneling“ od slovesa „tunelovat“, které v Česku vzniklo během divokých 90. let. Nejslavnějším slovem českého původu je „robot“. Použil jej sice poprvé Karel Čapek ve své hře R. U. R., výraz jako takový ale vymyslel jeho bratr Josef. Karel totiž chtěl původně umělé dělníky označit jako „laboři“, ale Josef navrhl vycházet ze slova „robota“.

Měna Spojených států amerických má původ v češtině. Slovo „dolar“ je odvozené od našeho tolaru raženého už od 16. století v Jáchymově. Z původního tolaru ozna-

čeného jako Joachimsthaler (jáchymovský tolar) a později Thaler se do německy mluvících zemí rozšířil i „tolár“, odkud už jako „dolar“ zamířil i do Ameriky a dalších států.

Tradiční tanec údajně odkazuje svým názvem na sympatie Čechů k polskému povstání proti Rusku ve 30. letech 19. století. Polka jako taková se poprvé tančila v Praze v roce 1831 a odtud pak prosákla do zahraničí. Ať už pod svým původním názvem, nebo s mírnými úpravami ji znají napříč zeměkoulí – ve Finsku například existuje „polkka“ a v Argentině „polca“.

Málokdo by hledal původ tak mezinárodního slova, jako je „pistole“, u českých bojovníků z 15. století. Husité ale při svých výpravách používali palnou zbraň píšťalu, ze které ve francouzštině vzniklo „pistolet“ a v italštině „pistola“. Dnes je „pistole“ téměř mezinárodní a i u nás označení „píšťala“ rychle vymizelo.

Měna Spojených států amerických má původ v češtině. Slovo „dolar“ je odvozené od našeho „tolaru“.

Novotvary

Stránka Čeština 2.0 se zabývá sbíráním českých novotvarů.¹⁹ I tam se ukazuje, jak si s jazykem umíme krásně hrát. Tak třeba se můžeme „ulajknout“ (nechtěně olajkovat příspěvek na sociální síti). Můžeme cítit „knižmo“ (pronikavá vůně nově rozbalené knihy) nebo zažít „alzheimer“ (stav, kdy zapomenete, co jste si objednali v e-shopu). A třeba „kontokorentiér“ by měl být člověk permanentně přežívající díky kontokorentu, tedy možnosti jít na účtu do mínusu.

Když jsme před pěti lety začínali s Bohémou, vysvětlovali jsme, co děláme jako obrodu vlastenectví. Ani po pěti letech se nic nezměnilo – vyděšené pohledy a zařazení ke krajní pravici. Možná je termín „vlastenectví“ pro současnost zprofanovaný a nelze jej šmahem rehabilitovat.²⁰ Možná je čas na termín nový, vždyť čeština je k tomu dokonalá! Co říkáte na „státolásku“, „českování“, „vlastiznění“ či „státenectví“?

Vzdělání

Ve většině zemí se za vzdělání platí. Česká republika má všechny úrovně vzdělání zdarma.

U českého školství si můžeme si stěžovat na ledacos – na zamrzlost v minulém století, rigiditu, přestárlost učitelů, regionální odlišnost, zneužívání bezplatnosti, nedosta-
tečné financování. Ale český vzdělávací systém, jak si ukážeme dále, má ve výsledku velmi dobré výsledky.

Pokud si nejste jisti, podívejte se na film režiséra Tomáše Škrdlanta Škola demokracie z roku 1997, který je zveřejněn na YouTube.²¹ Cílem režiséra bylo zachytit pedagogy, kteří se tehdy snažili o reformu vyučování, ale film je dnes cenný hlavně tím, že mimoděk ukazuje dobovou atmosféru ve školách. Autoritativní a nekomunikativní učitelky, které mentorují a urážejí žáky na potkání, duchamorná a represivní atmosféra hodin, řeči v kabinetu, při nichž jsou děti označovány za nevzdělavatelny pól. Takhle opravdu dneska nevypadá snad žádná škola.

Mezinárodní srovnání

Při pohledu na tvrdá data začněme u mezinárodních srovnání. Ve většině z nich se Česká republika umísťuje v průměru či výše. Testy přírodovědných znalostí PISA 2015 nás řadí na přesný průměr vedle Spojených států amerických, Švédska a Francie.²² V testu čtenářské gramotnosti PIRLS 2016 dosáhli čeští žáci nadprůměrného výsledku, který je srovnatelný například s výsledky žáků Itálie, Nizozemska, Slovinska, Rakouska a Německa. A v porozumění textu nám patřilo místo čtvrté.²³ Matematické znalosti v TIMSS 2019 – vysoký nadprůměr a celkově 13. místo.²⁴

Podle dalšího uznávaného žebříčku v hodnocení škol Times Higher Education World University Rankings patří v roce 2023 Univerzita Karlova mezi pět set nejlepších vysokých škol. Oproti loňskému hodnocení si tak zlepšila o sto čísel. Masarykova univerzita se objevuje až v další kategorii (601.–800.), ČZU se spolu s Univerzitou Palackého v Olomouci umístila na 801. až 1 000. místě. Následuje VUT, Vysoká škola chemicko-technologická v Praze a Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

Naše děti nemusí nosit uniformy. Mají přístup k programu ERASMUS a do zahraničí se během studia nepodívá (zadarmo) opravdu jen ten, kdo se zuby nehty bude bránit. Máme malé, ale přesto nevýznamné zastoupení soukromých škol a s nimi nabídku alternativních či elitních přístupů ke vzdělání. A kdo chce, má k dispozici obстойný systém homeschoolingu.²⁵

Jsme zvyklí na to, že v Česku se školné na vysoké v drtivě většině případů neplatí. To je ale spíše výjimkou i napříč Evropskou unií.²⁶ Ročně mohou studenti za své studium utratit jmění například v Irsku, kde je školné může stát i 11 500 eur. V Nizozemí pak 2 200 eur, ve Francii kolem 600 eur a v Portugalsku 700 eur. Abychom ale nezůstávali jen u západní Evropy, svá specifika a školné má například i Lotyšsko, kde je standardem zaplatit za rok studia kolem 2 000 eur. Zdarma lze studovat například v Dánsku, Švédsku, Finsku, Estonsku nebo Řecku.²⁷

Mimo Evropskou unii jsou platby školného standardem například ve Velké Británii nebo Švýcarsku. I když

je u nás Švýcarsko známé vyššími cenami, u univerzitního studia nejde o žádný extrém – je běžné platit ročně zhruba 1 500 eur. Ve Velké Británii se cena studia liší od programu, ale také části země, ve které studuje – ve Skotsku je vysokoškolské vzdělání zdarma, jinde můžete zaplatit i 9 000 liber ročně. Stejně jako ve Skotsku můžete zdarma studovat například i v Norsku.²⁸

Česko

uniformy

*Ve většině zemí světa jsou na školách povinné uniformy.
U nás ne.*

Americký koncept školy je inkluzivní v tom smyslu, že se nedělí na odborné školy či gymnázia. Všichni studenti z jedné oblasti chodí do jedné školy, kde se zároveň mohou specializovat. V Americe jsou mezi školami obrovské rozdíly, některé jsou naprosto úžasné, a jiné naopak katastrofální. USA vynikají v extrémech, Evropa je lepší v průměru.²⁹

V Itálii mají tříměsíční prázdniny, ale pozor, do školy chodí i v sobotu. V Jižní Koreji mají středoškolští studenti každý den dvojité směny, což znamená, že jsou ve škole přibližně 12–13 hodin.³⁰ V Nizozemsku děti začínají chodit do školy přesně na své čtvrté narozeniny, takže každý den je ve třídě někdo nový.³¹ Japonsko klade důraz na morální vzdělávání, kde je učeno o hodnotách jako jsou soucit a vytrvalost spolu s dalšími životními dovednostmi.³² Vzhledem k častým záplavám jsou některé školy v Bangladéši umístěny na lodích, což umožňuje dětem pokračovat ve vzdělávání i během záplav.

Podle Eurostatu máme nejvyšší procento středoškoláků v populaci v rámci celé EU – v roce 2018 tvořili v ČR středoškoláci 68 % populace (z toho podle Českého statistického úřadu 34 % dosáhlo maturity a 34 % vlastní jen výuční list) a podíl vysokoškoláků v populaci se zvýšil na 20 %, což je o osm procent víc než před dvanácti lety.

Nejvíce knihoven v Evropě

Česká republika má 5,1 knihovny na 10 tisíc obyvatel.

Evropský průměr je 1,3.

Nejhustší síť knihoven na světě

My Češi se rádi obíráme představou, že jsme bůhvíjak velcí čtenáři. To skutečně jsme, ale než bychom kupovali dvě knihy měsíčně, což by saturovalo naše potřeby, užíváme síť veřejných knihoven, která od průkopnických dob F. L. Heka (Věka) značně zhoustla. Naše Národní knihovna uchovává 7,4 milionu knihovních jednotek a ročně jí projde téměř půl milionu návštěvníků, ostatních knihoven bylo v Česku v roce 2017 5 333 a k nim 882 poboček – máme tak 5,1 knihovny na 10 tisíc obyvatel, evropský průměr je 1,3 knihovny na 10 tisíc obyvatel EU.

Počet registrovaných návštěvníků veřejných knihoven je u nás od revoluce zhruba stejný, loni to bylo 1,4 milionu lidí. Do českých knihoven chodí 32 % populace, průměr EU je 23 %; české knihovny loni zaznamenaly také skoro 30 milionů online návštěv. Do knihoven chodí téměř dvě pětiny obyvatel ČR starších patnácti let – taky proto, že tu dnes nejsou jen knihy a časopisy, ale i studovny, kopírky, internet, koncerty a výstavy.